

Малига В. А.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права*

Львівського національного університету імені Івана Франка

Репецький В. М.,

*кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародного права*

Львівського національного університету імені Івана Франка

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЖІНОК В ДИПЛОМАТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті проведений аналіз правового статусу жінок у процесі здійснення дипломатичної діяльності. Наведено історичні приклади еволюції зазначеної проблеми та виявлено прогресивний розвиток норм міжнародного та національного права у питанні усунення гендерної нерівності між чоловіками та жінками на дипломатичній службі.

Використано дуалістичний підхід для позначення відмінностей між дружинами членів персоналу дипломатичного представництва та власне жінками, які посідають дипломатичні посади.

Автори зазначають важливість правового статусу жінок членів дипломатичного персоналу, які користуються привілеями та імунітетами, що наближені до аналогічних гарантій, які надаються їхнім чоловікам. При цьому вони не вважаються особами, які входять до складу дипломатичного представництва.

Особливу увагу акцентовано на статусі дружин дуаснів та глав дипломатичних представництв, які наділені особливим статусом в дипломатичному корпусі держави перебування. Вони постійно допомагають дружинам дипломатичного персоналу, які ще не мають достатнього досвіду життя за кордоном і потребують консультацій з різних питань. Щодо дружини посла, котрий очолює дипломатичний корпус (дуаєна), у неї з'являються додаткові обов'язки у стосунках з дружинами послів. Вона активно сприяє протокольним контактам дружин новопризначених послів з дружинами керівників міністерств та відомств держави перебування і тим самим виявляє суттєвий вплив на реалізацію функцій дипломатичних представництв власної держави. При виконанні своїх протокольних функцій дружини дипломатів є менш залежними від формальних вимог, які присутні в дипломатичній практиці різних держав.

В статті зазначено, що на дипломатичне представництво акредитуючих держав покладається обов'язок повідомляти міністерство закордонних справ держави перебування про будь-які зміни, які мають місце стосовно сімейного становища всіх членів персоналу. Припинення шлюбу, факт смерті члена персоналу дипломатичного представництва впливає на зміну правового статусу їх колишніх дружин, а також на питання спадкування та інші цивільно-правові відносини.

Окрему увагу приділено жінкам-дипломатам, які наділені владними повноваженнями і за своїм статусом не мають формальних переваг перед своїми колегами чоловічої статі. Однак, законодавство держави перебування може надавати додаткові привілеї та протокольні переваги у здійсненні ними (жінками) дипломатичних функцій.

Автори пропонують на національному рівні розробити конкретні механізми, які усувають «латентну» дискримінацію щодо жінок у дипломатичній сфері.

Ключові слова: дипломатичний агент, дипломатичне представництво, дипломатична служба, привілеї та імунітети, адміністративно-технічний та обслуговуючий персонал, дружина посла.

Постановка проблеми. Дипломатія як мистецтво ведення переговорів стосується не лише сфери міжнародних відносин, але й посідає важливе місце в житті будь-якої людини. Адже іноді у кожного з нас виникає необхідність ухилитися від прямих відповідей з приводу незручних питань, або повідомляти неприємні новини для того, щоб пом'якшити сприйняття відповідної інформації для близьких та рідних, для співробітників по службі і т. д. У зв'язку з цим, мабуть, мало хто сьогодні має сумніви в тому, що у «щоденній дипломатії» жінки є набагато успішнішими, ніж чоловіки. Однак при цьому надалі поширеною є думка про те, що жінки не підходять для кар'єри професійного дипломата. Саме тому важливо визначити, яку саме роль відіграють жінки у дипломатичній діяльності.

Зазначену проблему важливо розглядати у двох аспектах: жінки як дружини дипломатичних агентів при виконанні ними своїх обов'язків за кордоном, коли вони супроводжують своїх чоловіків у різні держави під час здійснення останніми дипломатичних функцій, і жінки як професійні дипломати, котрі наділені відповідними повноваженнями згідно статусу дипломатичного агента, а також як члени адміністративно-технічного та обслуговуючого персоналу.

Стан дослідження. В одному з фахових досліджень К. Гамільтона та Р. Ленгхорна «Практика дипломатії» зазначається, що жінкам ще у Венеції не дозволялося супроводжувати чоловіків під час їх дипломатичних місій через небезпеку пліток [1, р. 51]. Однак у своїх роботах вони не розглядали питання, пов'язані із правовим статусом жінок у дипломатичній діяльності, окрім певних негативних застережень щодо них.

Більше того, у класичних дослідженнях щодо дипломатії таких авторів як Ф. Кольєр, Г. Нікольсон, Ж. Камбон, на жаль, не знайшлося належного місця для висвітлення ролі жінок у дипломатії. У вітчизняній науці ця проблема також не отримала відповідного аналізу з боку фахівців у сфері міжнародних відносин і майже не розглядалася у міжнародно-правовій літературі. Окремі публікації мають місце, але вони стосуються більше гендерних питань (щодо місця жінок у дипломатичній

сфері). Такий стан наочно підтверджує вже досить давно існуюче ставлення суспільства до жінок у певних професіях, і особливо, до такої елітної як дипломатична діяльність.

Мета дослідження полягає у конкретизації змістовного наповнення правового статусу жінок у дипломатичній діяльності. Для її досягнення авторами поставлені наступні завдання:

– простежити еволюцію розвитку проблеми становлення місця жінок у дипломатичній сфері;

– з'ясувати наявність у них відповідних суб'єктивних прав та обов'язків, які випливають із змісту положень Віденської конвенції про дипломатичні відносини, та норм дипломатичного протоколу та церемоніалу, які мають місце на національному рівні і виражають культурні, історичні та етнічні традиції держави перебування;

– провести порівняльний аналіз статусу дружин персоналу дипломатичного представництва та жінок, які безпосередньо виконують дипломатичні функції.

Виклад основного матеріалу. Необхідно належно сприймати той факт, що в епоху, коли зовнішню політику держав майже одноособово здійснювали суверенні володарі, відповідно лише окремим жінкам доручалися переговори або укладення міжнародних договорів, серед яких були здебільшого матері, дружини, сестри королів або князів. А відтак, відомими є дипломатичні успіхи Маргарити Ангулемської та Луїзи Савойської, які були відповідно сестрою і матір'ю французького короля Франциска I, герцогині Генгрієти Орлеанської – сестри англійського короля Карла II та ін. Яскраві приклади успішної дипломатії засвідчили французька королева Катерина Медічі і англійська Єлизавета I.

З появою у дипломатичній практиці постійних дипломатичних представництв об'єктивно виникла потреба у значному збільшенні дипломатичного персоналу і це призвело до залучення жінок як активних учасників цього процесу. Вони не лише супроводжували, але й інколи виконували окремі доручення своїх чоловіків, які перебували на дипломатичній службі.

Іспанія виявилася першою державою, яка скористалася правом залучити жінку для виконання дипломатичних функцій ще в новітній період. Ця історична подія була зумовлена тим, що король Арагона Фердинанд у 1506 році вручив своїй дочці Катерині офіційну вірчу грамоту як послу у Великобританії та інструкцію для ведення нею переговорів з королівською владою. З позиції сучасного міжнародного права, це була неординарна подія в історії дипломатії, котру монарші двори не поспішали наслідувати у своїй практиці.

Вже в 1529 році в Камбре було укладено договір, який відомий як «дамський мир», оскільки він був узгоджений і оформлений Луїзою Савойською (мати короля Франциска I) і Маргаритою Австрійською (тітка імператора Карла V) від імені своїх держав [2, р. 1]. Названі приклади дипломатичної активності жінок можна віднести до різновиду дипломатії *ad hoc*, оскільки на той час ще не було вироблено практики заснування постійних представництв.

Перша згадка про жінку-співробітницю відомства закордонних справ стосується англійки, яка займала посаду *a necessary woman*, тобто керуючої особняком МЗС з 1782 року [3, р. 237]. Хоча необхідно зауважити, що в період класичної дипломатії основний контингент жінки складала саме як дружини дипломатичних агентів.

Необхідно зазначити, що при всій абсолютній суверенності держави у виборі дипломатів на відповідні посади (особливо глави дипломатичного представництва) слід враховувати, що після їх призначення кожен із дипломатів покликаний професійно діяти на території іншої суверенної держави. При цьому вони завжди знаходяться у постійній видимій і невидимій конкуренції з представниками інших держав в дипломатичному корпусі держави перебування. Такі обставини зумовлюють до уважного підходу при призначенні дипломатичних агентів з врахуванням не лише їх професійних можливостей, але й відповідних фізично-психологічних особливостей: стать, вік, темперамент, стан здоров'я, комунікабельність, зовнішність та ін.

На початку ХХ ст. зміни у складі дипломатичних представництв відбулися, головним чином, через адміністративно-технічний персонал, який почали формувати з жінок. Це було зумовлено появою друкарських машинок, необхідної кількості стенографістів-перекладачів та ін. А вже в середині 30-х років держави почали призначати жінок на дипломатичні посади.

До прийняття Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. [4] статус дружин дипломатів не був закріплений у договірному порядку. Для цього держави послуговувалися нормами звичаєвого права, практика застосування яких не завжди була одноманітною у всіх представництвах. Але навіть ці напрацювання, які мали місце у першій половині ХХ століття, послужили основою для договірного закріплення цього питання на багатосторонньому рівні.

Слід наголосити на тому, що положення Віденської конвенції не містять спеціальних норм, які б стосувалися правового статусу жінок. Такий термін тут взагалі відсутній, оскільки стаття 1 не передбачає такого поділу за статтю, віком чи національністю. Головна відмінність між членами персоналу дипломатичного представництва проводиться за їхньою приналежністю до громадянства акредитуєної держави або держави перебування. А відтак, аналіз правового статусу жінок у дипломатичній сфері може здійснюватися через їх приналежність до окремої групи персоналу дипломатичного представництва або членів сім'ї співробітника представництва.

Очевидним є той факт, що немає жодної відмінності у правовому статусі жінки і чоловіка, якщо вони наділені повноваженнями згідно конвенції в залежності від їх посади у представництві. Їх правовий статус закріплений нормами як міжнародного, так і національного права.

Більш складною є ситуація, коли жінки є членами сімей працівників дипломатичного представництва. Сюди необхідно віднести дружину посла, дружин дипломатичних агентів та членів адміністративно-технічного і обслуговуючого персоналу.

В загальному вигляді їх правовий статус визначений статтями 10, 36, 37, 39, 40 і 44 Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р., які закріплюють за ними низку дипломатичних привілеїв та імунітетів [4].

Так, згідно п. b статті 10 Конвенції, для забезпечення належного захисту дружин членів дипломатичного представництва, акредитуєча держава повинна повідомити міністерство закордонних справ держави перебування «про прибуття і остаточне відбуття особи, яка належить до сім'ї співробітника представництва, і, у відповідних випадках, про те, що та чи інша особа стає або перестає бути членом сім'ї співробітника представництва». Це означає, що про будь-які зміни у сімейно-становищі співробітника дипломатичного представни-

цтва, також повинно бути повідомлене назване міністерство. Така вимога зумовлена тим, що і факт одруження, і розірвання шлюбу неминуче призводить до зміни правового статусу дружини. Зокрема, після розірвання шлюбу колишня дружина дипломатичного агента чи члена адміністративно-технічного або обслуговуючого персоналу втрачає право на привілеї та імунітети, передбачені у Конвенції.

Аналізуючи правовий статус дружин у дипломатичному представництві, необхідно звернути увагу на те, що найбільшим захистом користуються дружини дипломатичних агентів. Підтвердженням цьому є положення статті 37 Віденської конвенції про дипломатичні зносини. Зокрема, пункт 1 вказаної статті передбачає, що члени сім'ї дипломатичного агента, які проживають разом з ним, якщо вони не є громадянами держави перебування, користуються привілеями та імунітетами, зазначеними у статтях 29-36. З юридичної точки зору їх правовий статус прирівнюється до статусу дипломатичного агента. Отже, дружини дипломатичних агентів володіють майже всією повнотою привілеїв та імунітетів, що стосуються дипломатичного персоналу. Але при цьому необхідно погодитися з думкою польського вченого Ю. Сутора про те, що положення Конвенції не прирівнюють членів сімей до членів персоналу дипломатичного представництва [5, р. 223].

Безумовно, при цьому важливо враховувати і реалії дипломатичної дійсності. Адже поза сумнівом, незважаючи на певну «рівність» дружин дипломатичного персоналу, заслуговує на увагу особливий статус дружин дуаена дипломатичного корпусу і дружин глав дипломатичних представництв. Крім універсальних норм, закріплених у Віденській конвенції, вони користуються додатковими привілеями, які передбачені протокольними нормами і нормами звичаєвого права, що діють на території держави перебування. Саме їм належить «право першості» у протокольній практиці у другій шерензі представницької діяльності. Від їх вміння згуртувати навколо себе дружин персоналу дипломатичних представництв, в значній мірі залежить успішна реалізація дипломатичних функцій в конкретній державі.

Найбільше навантаження у дипломатичному представництві припадає здебільшого на дружину посла і дружин старших співробітників посольства. Дружина посла найбільш активно приймає участь у повсякденному громадсько-політичному житті столиці і дипломатичного корпусу. Один з найважливіших її обов'язків зводиться до постійної допомоги дружинам дипломатичного персоналу, які ще не мають достатнього досвіду життя за кордоном і потребують консультацій з різних питань. Знову ж, якщо виділяти дружину посла, котрий очолює дипломатичний корпус, у неї з'являються додаткові обов'язки у стосунках з дружинами послів. Знаючи місцеві традиції, вона сприяє протокольним контактам дружин новопризначених послів з дружинами керівників міністерств та відомств держави перебування.

Дружина посла через щоденні контакти з представниками столиці, які належать до різних соціальних груп, не лише здатна постійно вдосконалювати свої навички у мові держави перебування, проявляти підвищену зацікавленість до умов життя місцевого населення, до культури та мистецтва, але й бути в якості носія культури своєї держави.

Так, згідно пункту 148 Положення про Державний Протокол та Церемоніал України у разі прибуття посла іноземної

держави для вручення Вірчих грамот Президенту України, який вітає у відповідь посла короткою промовою, відбувається відрекомендування послом своєї дружини та працівників дипломатичного представництва відповідної іноземної держави в Україні, які супроводжують посла під час проведення церемонії (не більше п'яти осіб) [6]. Такі протокольні норми значно підвищують правовий статус дружин глав дипломатичних представництв, на яких поширюються не тільки норми міжнародного права, але і норми національного законодавства.

Окрему категорію жінок у структурі дипломатичних представництв складають домашні працівники співробітників представництва. Якщо вони не є громадянами держави перебування або не проживають в ній постійно, відповідно вони звільняються від податків, зборів та мита на доходи, отримані ними на службі. В інших правовідносинах вони можуть користуватися привілеями та імунітетами лише в тій мірі, в якій це допускає держава перебування. Але за будь-яких обставин держава перебування повинна здійснювати свою юрисдикцію над цими особами таким чином, щоб не втручатися неналежним чином у процес реалізації функцій з боку дипломатичного представництва.

Кожна з названих вище категорія осіб (жінок), які мають право на привілеї та імунітети, користується ними з моменту їх прибуття на територію держави перебування, а також під час подорожі для зайняття своєї посади до місця призначення.

Якщо функції названих осіб припиняються, їхні привілеї та імунітети згідно статті 39 п. 2 Конвенції припиняються у той момент, коли вони залишають державу, або по закінченню розумного терміну, який необхідний для цього. Разом з тим, враховуючи реальні обставини, які існують на сьогодні, положення Конвенції передбачають, що надані привілеї та імунітети продовжують існувати до моменту залишення території держави перебування навіть у випадку збройного конфлікту. Це означає, що держава перебування, перебуваючи у стані збройного конфлікту не звільняється від виконання зобов'язань, які вона взяла на себе при підписанні Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. [4].

Більше того, навіть у випадку збройного конфлікту держава перебування повинна надавати сприяння, яке є необхідним для найшвидшого виїзду осіб, які користуються привілеями та імунітетами, які є громадянами держави перебування і членів їх сімей незалежно від їх громадянства. Ця вимога в однаковій мірі стосується обов'язків держави перебування не зважаючи на те, чи держава знаходиться у стані збройного конфлікту міжнародного або неміжнародного характеру.

У випадку настання смерті співробітника дипломатичного представництва його дружина продовжує користуватися привілеями та імунітетами, якими вона користувалася, до закінчення розумного терміну для залишення території держави перебування. При цьому держава перебування повинна дозволити вивезення рухомого майна померлого, за винятком того, яке придбане у цій державі і вивезення якого є забороненим до часу його смерті. За таких обставин податок на спадщину і мито на спадщину не стягується з рухомого майна, знаходження якого у державі перебування зумовлено виключно перебуванням тут померлого як співробітника представництва.

Що стосується нерухомого майна, Віденська конвенція про дипломатичні зносини жодних положень, які б стосувалися вирішення ситуації, за якої на території держави перебування

відкривається спадщина на нерухоме майно померлих представників дипломатичного представництва.

У тексті статті, поданому вище, йдеться про дружин членів персоналу дипломатичних представництв, які не наділені владними повноваженнями і не знаходяться у службовому підпорядкуванні глави представництва. Тим не менш, у протокольних питаннях вони відіграють важливу роль у процесі виконання функцій, що покладаються на членів персоналу і на представництво в цілому.

Окрему категорію осіб у сфері зовнішньополітичної діяльності держави складають жінки, які відповідно до законодавства України належать до дипломатичних службовців. Так, згідно статті 2 пункту 4 Закону України «Про дипломатичну службу» встановлено, що такою особою може бути лише громадянин України, який займає дипломатичну посаду в органі дипломатичної служби, одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням дипломатичних або консульських функцій [7]. Крім цього, вказаний Закон для дипломатичних службовців органів дипломатичної служби встановлює дипломатичні посади, яких згідно ст. 8 закріплено 23 види.

В Законі також передбачено поділ дипломатичних посад на категорії залежно від порядку призначення, характеру та обсягу повноважень і необхідних для їх виконання кваліфікації та професійної компетентності. Стаття 9 Закону встановлює три категорії дипломатичних посад, кожна з яких визначає межі повноважень дипломатичних службовців.

Зарахування на дипломатичну службу здійснюється шляхом призначення громадянина України на посаду за результатами конкурсу, крім визначених випадків, коли призначення на дипломатичні посади здійснює Президент України (ст. 12 Закону).

Слід зазначити, що Закон України «Про дипломатичну службу» містить загальні та спеціальні вимоги до осіб, які претендують на вступ на дипломатичну службу і вони є вимогами до їхньої професійної компетентності. Окрім загальних вимог, які передбачені Законом України «Про державну службу» [8], спеціальними вимогами до осіб, які претендують на вступ на дипломатичну службу, є:

- 1) наявність вищої освіти із ступенем не нижче магістра - для дипломатичних службовців;
- 2) володіння відповідним рівнем професійної компетентності згідно з вимогами, визначеними Міністерством закордонних справ України;
- 3) володіння іноземними мовами в обсязі, необхідному для виконання посадових обов'язків;
- 4) стан здоров'я, який дозволяє бути направленим у довготермінове відрядження, підтверджений документом, виданим у встановленому законодавством порядку;
- 5) відсутність обставин, що можуть перешкоджати виконанню посадових обов'язків під час роботи в системі органів дипломатичної служби.

Норми закону мають досить високий загальнодемократичний зміст, і не містять жодних дискримінаційних обмежень щодо осіб (як жінок, так і чоловіків), які претендують на дипломатичні посади. Хоча при цьому не завжди є зрозумілою вимога щодо наявності вищої освіти. Положення закону вказують на ступінь не нижче магістра, але не визначають кваліфіка-

ційні вимоги. Безумовно, що найбільш бажаними на дипломатичній службі є ті особи, які здобули освіту за спеціальностями «Міжнародне право», «Право», «Міжнародні відносини», «Міжнародні економічні відносини». Такі особи досить легко адаптуються на дипломатичній службі за умови у них високого рівня володіння іноземними мовами.

В значній мірі оціночними поняттями у законі є вимоги щодо стану здоров'я та відсутності обставин, що можуть перешкоджати виконанню посадових обов'язків при проходженні дипломатичної служби.

При призначенні особи на посаду дипломатичної служби вперше законом передбачено встановлення випробування, яке є обов'язковим і його тривалість сягає до шести місяців. Однак для осіб, які призначаються на дипломатичні посади Президентом України, таке випробування не встановлюється. Це стосується здебільшого осіб, які призначаються ним на посади в якості глави дипломатичного представництва або постійного представництва при міжнародній організації. Здебільшого така ситуація має місце, коли на таку посаду призначається особа, яка не перебувала на дипломатичній службі, тобто не була кадровим дипломатом.

Характерною особливістю осіб, які призначені на посаду дипломатичної служби, є присвоєння їм дипломатичного рангу. Згідно пункту 2 статті 24 Закону України «Про дипломатичну службу» [7] встановлено дев'ять дипломатичних рангів. Перші три вищі дипломатичні ранги присвоюються дипломатичним службовцям Президентом України за поданням Міністра закордонних справ України. Решта шість дипломатичних рангів присвоюються Міністром закордонних справ.

Подібна практика присвоєння дипломатичних рангів практикується в переважній більшості держав світу, причому незалежно від їх форми правління. Згідно з законодавством України за особами, яким присвоюється дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла, а також за їхніми дружинами (чоловіками) право на користування дипломатичним паспортом зберігається довічно.

Все вищезазначене свідчить, що жінки-дипломати за своїм статусом не мають жодних додаткових повноважень, привілеїв та імунітетів перед чоловіками-дипломатами. До того ж, наше внутрішнє законодавство чітко дотримується принципу рівності всіх, незалежно від статі, при зайнятті певних посад. До жінок висуваються аналогічні вимоги при прийнятті на дипломатичну службу, але їх кар'єрне просування по службі є значно складнішим в силу об'єктивних та суб'єктивних обставин.

В Європі, як і в інших регіонах світу, довгий час роль жінок у дипломатії обмежувалася виключно виконанням ними протокольних функцій, перш за все, як дружини глави дипломатичного представництва. І все ж таки у 1919 р. у Великій Британії було ухвалено закон, який забороняв гендерну дискримінацію та створював рівні можливості для чоловіків і жінок на дипломатичній і консульській службі. Проте британський Foreign Office не поспішав змінювати існуюче становище, вважаючи, що жінки надмірно відкриті для спокус і не будуть сприйматися належним чином з боку іноземних урядів [9].

Однак, після другої світової війни через дефіцит чоловіків у зовнішньополітичних відомствах жінкам почали поступово довіряти високі посади в урядових органах і на дипломатичній службі, хоча і з певними упередженнями.

Із прийняттям у 1979 р. Конвенції ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» [10] було зроблено важливий крок у подоланні цього ганебного явища. Як наслідок, це призвело до зміни кількості та процентного співвідношення керівників постійних представництв держав при ООН. Так, у 2002 році їх очолювали п'ять, у 2012 році – вже п'ятнадцять жінок, а в 2015 р. вже 35 представництв очолювали жінки [11]. Ці зміни зачепили не лише багатосторонню дипломатію. Суттєві зміни відбулися у двосторонніх відносинах між державами, особливо за участі скандинавських держав, серед яких лідерами за представництвом жінок на вищих дипломатичних посадах стали Норвегія, Швеція та Фінляндія. Цьому прикладу почали наслідувати й інші європейські держави, особливо на пострадянському просторі.

За підрахунками експертів Міжнародного центру перспективних досліджень (далі – МЦПД) у їхніх висновках «Гендерні особливості дипломатичної служби в Україні та світі» (2015 р.). За 24 роки незалежності нашої держави лише 8 жінок обіймали посади керівників дипломатичних представництв за кордоном. А вже у 2020 р. список жінок-послів поповнився ще на сім прізвищ.

Міністерство закордонних справ України стало першим серед органів державної влади в нашій державі, яке провело аудит в рамках приєднання до міжнародного руху за гендерну рівність «HeForShe» у 2018 році. Відповідно, розробка Плану заходів і Стратегії стали результатом аудиту щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, проведеного у співпраці з Офісом ООН – Жінки в Україні.

Відповідно до законодавства України, призначення та звільнення на посаду глави дипломатичного представництва – це повноваження Президента (ст. 106 Конституції України) та ст. 13 Закону про дипломатичну службу. Саме він відповідає за кадрову політику у сфері міжнародних відносин. У зв'язку з цим, досить сумною виглядає статистика, надана експертами МЦПД. Так, за їхніми підрахунками, відсоток жінок, призначених на найвищі дипломатичні посади за кордоном, був таким: при президенті Л. Кравчуку – 0 %, Л. Кучмі – 1,9 %, В. Ющенку – 3,7 %, В. Януковичу – 1,8 %, П. Порошенку – 6,1 % [12]. На сьогодні така ситуація дещо змінилася в кращій бік.

Ще до 2015 р. Україна мала досягнути показників, проголошених Декларацією тисячоліття ООН, серед яких – забезпечення співвідношення обох статей на рівні не менше 30 до 70 у представницьких органах влади та на вищих посадах органів виконавчої влади. Однак такого результату у нас ще не досягнуто.

Враховуючи європейський вибір нашої держави, рівність виступає основоположним принципом ЄС і невід'ємною складовою Хартії основних прав Європейського Союзу. Відповідно, Україна взяла на себе зобов'язання з виконання ключових міжнародних стандартів із забезпечення гендерної рівності через зміцнення інституційних механізмів дотримання гендерної рівності з комплексним підходом до подолання існуючих обмежень, зокрема, у сфері дипломатичної служби.

Висновки. Тривалий період в історії міжнародних відносин віддзеркалював існуючі історичні, національні, культурні та релігійні традиції, а також процеси державотворення в різних регіонах світу щодо явно негативного ставлення до ролі жінок у процесі здійснення дипломатичної діяльності. Об'єктивні фактори пришвидшили процес залучення жінок

до дипломатичної сфери через демократизацію зовнішньополітичної діяльності держав, відкритість дипломатичної професії для держави і суспільства (через засоби масової інформації, звітність у парламенті і т.д.), зворотній суспільний вплив, що знайшло своє відображення на законодавчому рівні в національному праві і договірному рівні – в міжнародному праві.

На завершення нашого дослідження слід наголосити на необхідності розробки відповідних механізмів, направлених на усунення «латентної» дискримінації у дипломатичній службі. Одним з таких механізмів, вочевидь, могла б стати сукупність заходів держави, спрямована на «працевлаштування родини» жінки-дипломата, через підписання відповідних угод з державами перебування, а також запровадження квот для прийняття на дипломатичну службу жінок. Практика може виробити і інші механізми, обумовлені існуючими у світі реаліями.

Література:

1. Hamilton K., Langhorne R. The Practice of Diplomacy. Its Evolution, Theory and Administration. L.-N.V., 1995. 303 p.
2. Women in diplomacy the FCO 1782-1994. History Notes. L., 1994. № 6. 27 p.
3. Hickman K. Daughters of Britannia. The lives and times of diplomatic wives. L.: Flamingo, 2000. № 1. 352 p.
4. Віденська конвенція про дипломатичні зносини. URL: https://uk.migrapedia.org/%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%B%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96_%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BD%D0%B8 (дата звернення 13.06.2024).
5. Sutoi J. Prawo dyplomatyczne i konsularne. Warszawa: Wyd-wo Prawnicze. Lexis Nexis, 2004. 576 p.
6. Про Державний протокол та Церемоніал України: Указ Президента України від 22.08.2002 р. № 746/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 35. Ст. 1643.
7. Закон України «Про дипломатичну службу» № 2449-VIII від 07.06.2018 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 26. Ст. 219.
8. Закон України «Про державну службу» № 889-VIII від 10.12.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 60.
9. Тишко І. Гендер закордонних справ: що дає і де заважає жінкам новий закон про дипломатичну службу. *Європейська правда*. 1 серпня 2018. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/08/1/7085046/> (дата звернення: 06.06.2024).
10. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_207 (дата звернення: 20.06.2024).
11. Захарова О., Марценюк Т. Дипломати та дипломатки: гендерні аспекти дипломатичної служби в Україні та у світі. URL: <http://gender.at.ua/news/2015-11-19-1303> (дата звернення: 18.06.2024).
12. Силіна Т. Дипломатія за 29 років. Тренди в цифрах до Дня Незалежності. URL: <https://zn.ua/ukr/ukraina-1991-2020/oblichhja-i-holos-krajini.html> (дата звернення: 10.06.2024).

Malyga V., Repetskyi V. Legal status of women in diplomatic activity

Summary. The article analyzes the legal status of women in the process of diplomatic activity. Historical examples of the evolution of the mentioned problem are given and the progressive development of the norms of international and national law in the issue of eliminating gender inequality between men and women in the diplomatic service are revealed.

A dualistic approach was used to indicate the differences between the wives of members of the staff of a diplomatic mission and the actual women who hold diplomatic posts.

The authors note the importance of the legal status of women members of the diplomatic staff, who enjoy privileges and immunities close to similar guarantees granted to their husbands. At the same time, they are not considered to be members of the diplomatic mission.

Special attention is focused on the status of the wives of doyens and heads of diplomatic missions, who are endowed with a special status in the diplomatic corps of the host state. They constantly help the wives of diplomatic staff who do not yet have enough experience living abroad and need advice on various issues. As for the wife of the ambassador, who heads the diplomatic corps (doyen), she has additional responsibilities in relations with the ambassadors' wives. She actively promotes the protocol contacts of the wives of newly appointed ambassadors with the wives of the heads of ministries and departments of the host state and thereby exerts a significant influence on the implementation of the functions of diplomatic missions of their own state. When performing their protocol functions, the wives of diplomats are less dependent on

the formal requirements that are present in the diplomatic practice of various states.

The article states that the diplomatic mission of the accrediting states has the duty to notify the Ministry of Foreign Affairs of the receiving state about any changes that occur in the family situation of all staff members. Termination of marriage, the fact of the death of a member of the staff of a diplomatic mission affects the change in the legal status of their ex-wives, as well as the issue of inheritance and other civil-law relations.

Special attention is paid to female diplomats, who are endowed with powerful powers and do not have formal advantages over their male colleagues due to their status. However, the legislation of the host state may provide additional privileges and protocol advantages in the exercise of diplomatic functions by them.

The authors propose to develop specific mechanisms at the national level that eliminate «latent» discrimination against women in the diplomatic sphere.

Key words: diplomatic agent, diplomatic representation, diplomatic service, privileges and immunities, administrative and technical staff, ambassador's wife.